

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ЇХНЬОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES IN PSYCHOLOGY STUDENTS AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THEIR PERSONAL PREPARATION FOR FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY

Стаття присвячена дослідженню лідерського потенціалу майбутніх психологів. Визначено, що лідерські якості – це сукупність індивідуально-особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, що дозволяють їй виконувати роль лідера. Проаналізовано ряд підходів, які мають різне розуміння походження та формування лідерських якостей особистості. Підкреслено важливість розвитку лідерських якостей у студентів-психологів в освітньому процесі задля майбутньої ефективної роботи з клієнтами та досягнення успіху у професії. Виокремлено компоненти, що впливають на розвиток лідерських якостей майбутніх психологів: мотиваційний (мотивація на досягнення успіху, асертивність, прагнення до самореалізації), емоційний (емоційний інтелект) та поведінковий (комунікативні, організаторські та лідерські здібності). Експериментально визначено особливості прояву лідерських якостей у майбутніх психологів. Серед досліджуваних переважає середній рівень появи якостей, які можуть визначати їх лідерський потенціал. 45% мають мотивацію уникнення невдач; результати вивчення шкал емоційного інтелекту вказують на те, що у 55% майбутніх психологів високий рівень прояву цих шкал, окрім шкали «Управління власними емоціями», у 50% респондентів вона має середній рівень вияву; середні показники прояву комунікативних (40%), організаторських (60%) та лідерських (55%) здібностей притаманні більшій половині майбутніх психологів. Проведене експериментальне дослідження з майбутніми психологами підтверджує значимість та необхідність розвитку позитивної мотивації, емоційного інтелекту, комунікативних, організаторських та лідерських здібностей задля особистісного становлення, успішної професійної самореалізації.

Ключові слова: лідер, потенціал особистості, лідерські якості, професійна

діяльність майбутнього психолога, особистісна підготовка.

The article is dedicated to the exploration of leadership potential in future psychologists. It is determined that leadership qualities encompass a combination of individual-personal and socio-psychological traits that enable an individual to fulfill a leadership role. A range of approaches is analyzed, which have different understandings of the origin and development of leadership qualities in an individual. The importance of developing leadership qualities in psychology students during their educational process is emphasized for future effective client work and professional success. The components influencing the development of leadership qualities in future psychologists have been identified: motivational (achievement motivation, assertiveness, self-actualization drive), emotional (emotional intelligence), and behavioral (communication, organizational, and leadership abilities). The study experimentally determined the peculiarities of demonstrating leadership qualities among future psychologists. Among the examined participants, a moderate level of the emergence of qualities that can determine their leadership potential prevails. 45% exhibit motivation to avoid failure. The results of the study of emotional intelligence scales indicate that 55% of future psychologists demonstrate a high level of emotional intelligence, except for the «Emotion Management» scale, where 50% of respondents exhibit a moderate level. Average levels of manifestation are observed in communicative abilities (40%), organizational skills (60%), and leadership abilities (55%) among the majority of future psychologists. The conducted experimental research confirms the significance and necessity of developing positive motivation, emotional intelligence, communicative, organizational, and leadership abilities in future psychologists for personal growth and successful professional self-realization.

Key words: leader, personal potential, leadership qualities, future psychologist's professional activity, personal preparation.

УДК 159.9:316.46

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.51.23>

Горецька О.В.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Бердянський державний педагогічний
університет

Сердюк Н.І.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Бердянський державний педагогічний
університет

Цимбалюк К.Р.

здобувач вищої освіти за спеціальністю
053 «Психологія»
Бердянський державний педагогічний
університет

Психологічна допомога є однією з найбільш затребуваних та відповідальних сфер діяльності, тому важливо, щоб майбутні психологи були оснащені не тільки потрібними професійними компетенціями, а й розвиненими особистісними якостями, які забезпечать ефективну роботу з клієнтами та досягнення успіху у професії. Від особистості психолога всі очікують не тільки допомоги й підтримки, а ще й творчого, креативного, комфортного вирішення будь-якої життєвої ситуації, тобто в психологові вбачають лідера, за яким готові йти та дослухатись до нього. Отже, розвиток особистісних якостей є невід'ємною складовою професійного розвитку майбутніх психологів,

де особлива увага приділяється розвитку їх лідерських якостей та здібностей.

У психологічній науці лідерство визначають як активний процес створення і підтримки ролівої структури в груповій взаємодії, а лідера – як авторитетного члена організації, групи, який може генерувати ідеї, інтегрувати групові процеси і відносини, впливати на інших задля об'єднання зусиль для досягнення поставленої мети, зміни точок зору, поведінки, окремих особистісних рис, установок, мотивації членів групи [6, с. 152].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зазначити, що потенціал особистості – це система природно-обумовлених

і поновлюваних ресурсів, тобто те, що існує в прихованому вигляді і може проявитися за певних умов, реалізація яких протягом життя приводить до певних, з точки зору особистості і суспільства, значимих особистісних досягнень [8]. Розуміння сутності та значення цих можливостей допоможе майбутнім психологам краще зорієнтуватися в своїй професійній діяльності, а також зрозуміти важливість їх власного особистісного розвитку.

У психологічній літературі достатньо багато теорій, класифікацій, які розкривають значення лідерських якостей в житті людини, тож розглянемо деякі з них.

Найпершу теорію лідерства запропонував Т. Карлайл у 1984 році, яка мала назву теорія «великої людини». На думку вченого, є люди з вродженими лідерськими якостями, до яких він відніс: харизму, інтелект, мудрість та певні фізичні дані [5].

Протилежний підхід до вивчення лідерських якостей мали представники біхевіоризму – Дж. Хемфіл, Е. Кунз, Е. Халпін і Б. Вінер, які стверджували, що лідерство не є вродженим, а навпаки формується через засвоєння особистістю певної поведінкової реакції та вибудови власної моделі взаємодії з оточуючими. Ними було розроблено першу анкету, що дозволяла виявити основні прояви лідерської поведінки людини. Дослідники прийшли до висновку, що лідерські якості проявляються відповідно до конкретних обставин [5; 14].

Отже, єдності в розумінні прояву лідерських якостей не існує, й досі вчені намагаються з'ясувати, що є першоджерелом зародження лідерських якостей особистості. Однак є ряд науковців, які зробили спробу класифікувати якості особистості, які можна віднести до лідерських, тож розглянемо їх.

З поміж висвітлених у психологічній літературі класифікацій лідерських якостей особистості є ті, де подано загальний перелік якостей, а є такі, в яких висвітлені ті якості, що проявляються залежно від життєвої ситуації. Для прикладу, на загальні та специфічні лідерські якості розділила О. Тихомирова. На її думку, загальними якостями є ті, що опосередковано впливають на можливість людини проявити лідерство, а саме: злагожденість, працездатність, ініціативність, активність, комунікативність, самостійність, цілеспрямованість, самоорганізованість, спостережливість, жвавість розуму. Щодо специфічних, то до цих якостей дослідниця віднесла суто лідерські здібності: вміння вдало організувати робочий процес; вміння ефективно психологічно впливати на інших людей; готовність взяти відповідальність, проявляти лідерську позицію [10].

Серед сучасних досліджень лідерських здібностей особистості можна виокремити

підходи до їх класифікації, які спираються на теорії особистості. Так, науковці П. Коста, Р. Мак-Крей, Л. Голдберг, В. Норман [12] запропонували модель під назвою «Велика п'ятірка», яка розкриває лідерство через п'ять складових структури особистості. Розглянемо більш детально характеристику кожної запропонованої складової. Характерною особливістю складової «відкритість досвіду» є орієнтація до всього нового та нестандартного, що безумовно буде виокремлювати таку людину з-поміж інших і підкреслювати її лідерський потенціал. Сумлінність, як складова особистості з лідерським здібностями, розкривається за рахунок наявності у людини організованості, самодисциплінованості, відданості справі, цілеспрямованості та завзятості. Безперечно наявність цих якостей та рис буде вигідно підкреслювати лідерство особистості. Екстраверсія розкриває такі лідерські якості особистості, як енергійність, комунікабельність, схильність до фасилітації. Як правило, особистості, яким притаманна екстраверсія, мають домінуючий тип поведінки, що є дуже важливо для прояву лідерства. На прояв лідерства позитивно впливає доброзичливість. Такій особистості притаманні співчутливість, товариськість, альтруїстичність, саме ці якості роблять її привабливою для інших та обумовлюють сприймання її як лідера. Нейротизм проявляється в можливості чуйно реагувати на неприємні емоції, такі як гнів, тривога, депресія та уразливість. Якщо людина демонструє низький рівень нейротизму, то можна говорити про емоційну стійкість особистості, що характеризується спокоєм, урівноваженістю, рішучістю – лідер повинен володіти такими уміньми [12].

Описані складові не розкривають весь можливий спектр лідерських якостей особистості, проте автори цієї моделі провели досить ґрунтовне дослідження, розробили опитувальник «Велика п'ятірка» для діагностики висвітлених вище складових.

Підсумовуючи проаналізований матеріал, ми бачимо, що існує достатня кількість теорій, моделей, які описують феномен лідерства.

Формування лідерських якостей у майбутніх психологів не є виключенням, адже воно закладає основу впевненої особистості з лідерською позицією, що здатна вести за собою. Тож лідерські якості особистості є важливими для фахівців різних сфер діяльності, тому вони були об'єктом ґрунтового дослідження багатьох вчених.

Так, Н. Альохіна, Л. Кайдалова та Н. Щокіна прийшли до думки, що лідерські якості особистості – це риси, що підкреслюють вміння проявити себе в конкретній сфері й приймати відповідальні рішення в значущих ситуаціях; використовувати інноваційні підходи для розв'язання проблеми; успішно впливати на

послідовників у напрямі досягнення спільних цілей; створювати позитивну соціально-психологічну атмосферу в колективі [3].

На думку В. Ягоднікової [11], під лідерськими якостями слід розуміти риси особистості, які забезпечують розкриття лідерського потенціалу, а саме індивідуально-особистісні й соціально-психологічні особливості особистості. Окрім цього, дослідниця виокремила чотири компоненти лідерських якостей, які є необхідними для особистості, яка прагне бути лідером, а також згруповувала їх наступним чином: мотиваційний компонент включав у себе усвідомлення особистістю своїх потреби в самоствердженні, самореалізації та наявність асертивної поведінки; емоційно-вольовий компонент передбачав наявність вольових якостей (цілеспрямованість, витривалість, самостійність, наполегливість, рішучість) та позитивного психоемоційного стану; особистісний компонент, на думку дослідниці, розкривається через креативне мислення особистості, її здатності впливати на інших та добре розвинутих комунікативних та організаторських здібностей; діловий компонент розкриває усвідомлену відповідальність перед іншими, уміння приймати правильні рішення в непередбачених ситуаціях [11].

Ще одну цікаву класифікацію лідерських якостей запропонувала Н. Семченко, в якій згрупувала особистісні риси, які притаманні лідеру, в чотири групи, а саме: інтелектуально-креативні (креативність, гнучкість, критичність, продуктивність, ерудованість, конкретність тощо); морально-вольові (гуманність, доброчесність, оптимізм, принциповість, альтруїзм, добросовісність, самокритичність, дисциплінованість, асертивність, відважність, заповзятливість тощо); організаторсько-ділові (цілеспрямованість, переконливість, злагоженість, дієвість, активність, енергійність, об'єктивність, справедливість тощо); емоційно-комунікативні (товариськість, репрезентативність, тематичність, комунікабельність, ініціативність, спостережливість, експресивність тощо) [9].

Однак найбільш деталізований та розширений перелік лідерських якостей запропонував О. Романовський. Він разом зі своїми колегами під лідерськими якостями розуміють сукупність індивідуально-особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, що дозволяють їй виконувати роль лідера у групі [7, с. 18]. За результатами всебічних та ґрунтовних досліджень рис та якостей особистості науковець виокремив сімдесят дві якості, що можливо матимуть позитивний вплив на формування харизматичного лідера. Ці якості вченим були розділені на чотири сфери. Наведемо перелік деяких якостей відповідно до сфер, які виокремлює О. Романовський.

Серед двадцяти п'яти якостей когнітивно-емоційної сфери хочеться виділити ті, які не часто зустрічаються в інших класифікаціях: наявність своєї життєвої місії і її повне усвідомлення; володіння сугестивними здібностями; окрім досить високих показників IQ, EQ, наявність високого коефіцієнта життєвої енергії (VQ); інтуїція; вміння одночасно вчити і вчитися; володіння унікальним баченням світу; глибоке розуміння людської природи; артистизм та інші.

Щодо морально-вольової сфери, яка включає сімнадцять якостей, акцентуємо увагу на відповідальності (перед Богом, людьми і своєю совістю); вмінні «тримати удари» навколишнього середовища; високій працездатності; здатності сприймати поразку як початок руху до перемоги; здатності сприймати всі проблеми і труднощі як неодмінну умову просування до успіху; володінні безумовною духовністю, психологічними знаннями і енергійністю; надійності та ін.

Соціально-комунікативна сфера також об'єднала в собі сімнадцять якостей, серед яких ми визначаємо уміння створювати команду; прагнення, бажання і вміння робити людям Добро більше, ніж вони у відповідь віддають; бажання і вміння використовувати владу не як джерело насолоди, а як інструмент і засіб для досягнення мети; уміння одночасно бути і гравцем, і тренером та інші.

Якщо перші три сфери з переліком якостей зустрічаються й в інших авторів, то на останній складовій, запропонованою цим автором, хочеться зупинитися детальніше. Отже, тринадцять якостей було віднесено до індивідуально-парадоксальної сфери: наявність своїх авторських секретів лідерства; небажання підкорятися стандартам і правилам; прагнення створити свій автономний, сучасний світ; прагнення йти по життю тільки своїм шляхом; здатність перебувати в постійному пошуку істини; уміння бути суворим і тактовним одночасно; уміння ризикувати; звільнення від залежності навколишнього середовища; синергетичність.

На думку О. Романовського, для формування особистості як харизматичного лідера вона повинна мати від 20 до 72 лідерських якостей. Однак чим більше лідерських якостей буде прагнути розвинути в собі особистість, тим нижчими будуть сконцентрованість та саморозвиток. Тому оптимальною є двадцять якостей, які доречно продіагностувати у себе та працювати над їх подальшим розвитком [7].

Формування лідерських якостей є особливо важливим в юнацький період, що збігається з навчанням в ЗВО та коли інтенсивно розвиваються моральні цінності, життєві перспективи, нові погляди на життя і на відносини між людьми, а також проявляється самоствердження та самореалізація молодої особистості.

Підготовка майбутніх психологів також повинна передбачати розвиток певного переліку лідерських якостей. Адже специфіка роботи психолога спонукає фахівця проявляти свої лідерські якості та здібності, щоб ефективно планувати та проводити різноманітні просвітницькі, психодіагностичні чи корекційно-розвиваючі заходи, підтримувати згуртованість групи та її комфортний психологічний клімат, мотивувати та надихати клієнтів до самоаналізу та роботи над собою.

Про важливість лідерських якостей психолога зазначають у своїх працях як зарубіжні, так і українські вчені.

Американський дослідник лідерства Р. Ріджіо стверджує, що психологи через свій рівень розвитку емоційного та соціального інтелекту, розвинуті навички рефлексії є безумовними лідерами, які здатні у інших розвивати лідерські якості [13]. Така думка є особливо мотивуюча саме для майбутніх психологів, адже з нею приходиться усвідомлення та розуміння рівня відповідальності, а також важливість розвитку лідерських якостей у себе, як у фахівця допомагаючої професії.

При дослідженні комунікативних особливостей студентів-психологів, схильних до лідерства, Н. Підбуцька, А. Книш, Ж. Богдан, Ю. Чебакова визначили, що для майбутніх психологів із високим рівнем лідерства притаманним є авторитарний і товариський стилі спілкування, а до особистісних характеристик цих психологів вони віднесли: оптимістичність, активність, енергійність, прихильність, відповідальність, наполегливість, емоційна стійкість та експресивність [4].

Підсумовуючи результати аналізу психологічних джерел, можна дійти висновку, що дослідники лідерства виокремлюють великий перелік лідерських якостей особистості. Їх можна об'єднувати в різні групи, залежно від сфери їх впливу або професії людини. Не виключенням є професія психолога, що передбачає цілеспрямовану, ґрунтовну, різносторонню професійну та особистісну підготовку майбутнього фахівця. Специфіка підготовки майбутніх психологів полягає ще й в тому, що для продуктивної професійної реалізації студенти-психологи мають обов'язково працювати власні проблемні питання та розвивати в собі великий спектр особистісних рис та якостей, серед яких важливе місце займають лідерські якості. Результати опитування здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія «Лідер – це...», проведеного О. Горецькою [1], надав змогу визначити ступінь розуміння сутності феномену лідерства студентами-психологами. Здобувачі вищої освіти охарактеризували потенціал лідера через сукупність ознак, які було поділено на декілька складових: професійна, особистісна,

психологічна, організаційна, соціально-комунікативна.

Аналіз результатів теоретико-емпіричних досліджень сучасних вчених надав можливості визначити складові, які забезпечують ефективний розвиток лідерства серед майбутніх психологів. Їх можна розділити на групи за наступними компонентами: *мотиваційний компонент* передбачає досягнення успіху, результативності в роботі, прагнення до самореалізації та самовдосконалення, наполегливість в досягненні поставлених цілей. Додає упевненість та комфорту клієнту асертивність психолога, його рішучість та цілеспрямованість, що допомагають розкритись в обраній діяльності та проявити лідерські здібності; *емоційний компонент* розкриває якості та характеристики, що відображають емоційну сферу майбутніх психологів та її вплив на прояв лідерських якостей. Цей компонент добре розкриває рівень розвитку в психолога емоційного інтелекту, до складових якого відносять: самосвідомість (вміння усвідомлювати свої емоції та використовувати їх для прийняття рішень); самоуправління (керувати своїми емоціями, почуттями, або робити вибір при їх прояві, демонструвати емоційну гнучкість); соціальна обізнаність (спроможність відчувати, адекватно розпізнавати та реагувати на емоції інших, проявляти емпатію); соціальні навички (здатність сприяти розвитку інших людей, запобігати виникненню або врегулюванню конфліктів, демонструвати наставництво) [2]. Всі описані складові емоційного інтелекту є маркерами лідерства, адже для клієнта психолог є авторитетом, який може допомогти у вирішенні складної життєвої ситуації, підтримати та проявити співчуття та співпереживання; *поведінковий компонент* описує здібності особистості, що впливають на прояв лідерських якостей, до них ми віднесли комунікативні, організаторські та лідерські здібності. Комунікативні здібності дають можливість психологу доносити свою думку, переконувати, вибудовувати ефективно спілкування з клієнтами. Організаторські здібності передбачають вміння психологом організувати свій робочий простір, роботу в групі так, щоб досягти максимального позитивного результату. Та власне лідерські здібності, тобто здійснювати вплив на інших, вести за собою, в роботі психолога це є важливою складовою, але варто зауважити, що вплив повинен мати м'який, екологічний та обґрунтований характер.

Особливості прояву описаних компонентів розвитку лідерських якостей у майбутніх психологів варто перевірити експериментальним шляхом.

Для діагностики мотиваційного компоненту було підібрано методику «Діагностика мотивації до успіху та боязні невдач» (А.О. Реана).

Складові емоційного компоненту, а саме прояву емоційного інтелекту серед майбутніх психологів, було діагностовано за допомогою методики «Емоційний інтелект», що розробив Н. Холл. Для вивчення складових поведінкового компоненту було використано тести «Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2)» та «Діагностика лідерських здібностей» Є. Жаріков, Є. Кружельницький.

Вибірку склали здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія Бердянського державного педагогічного університету – 20 осіб (3 курс).

За результатами діагностики мотиваційної сфери нами були визначені показники домінуючої мотивації серед майбутніх психологів, які подано в таблиці 1.

Таблиця 1
Показники домінуючої мотивації в майбутніх психологів

Види мотивації	
Мотив на досягнення успіху	Мотив уникнення невдач
55% (11 осіб)	45% (9 осіб)

З поданої таблиці видно, що 55% майбутніх психологів орієнтовані на мотивацію досягнення успіху, що є позитивним фактором. Вони розуміють, що для досягнення ефективного результату в їх майбутній роботі необхідно проявляти активність, рішучість, відповідальність, ініціативність та наполегливість в досягненні мети, цілеспрямованість. Всі зазначені якості відносяться до лідерських, тобто при наявності в особистості мотивації на досягнення успіху обов'язково починають проявляти лідерські якості.

Також з отриманих результатів видно, що у 45% респондентів все-таки переважає мотив уникнення невдач. В цих майбутніх психологів при вияві будь якої діяльності домінує острах можливої невдачі – вони починають думати про способи уникнення осуду, покарання. При переважанні такого типу мотивації для них притаманні тривожність, низький рівень впевненості в собі, уникнення відповідальних завдань, хоч бажання при цьому присутнє. Такий досить високий рівень зазначеної мотивації можна пояснити ще недостатнім рівнем оволодіння

студентами практичними вміннями, усвідомлення майбутніми фахівцями великої відповідальності, що буде покладається на них в професійній діяльності. Але наявність в них бажання розвиватись та вдосконалюватись уможливить змінити вектор мотиву на протилежний.

Ще важливе місце в розвиток лідерських якостей займає емоційний інтелект, особливо він є основоположним в професії психолога. Тому нами було проведено діагностику прояву складових емоційного інтелекту серед майбутніх психологів. Отримані результати висвітлені в таблиці 2 та демонструють актуальну ситуацію вияву емоційного інтелекту серед майбутніх психологів.

За даними видно, що в переважній більшості респондентів майже всі шкали емоційного інтелекту мають високий рівень прояву. Для цих студентів притаманною є висока емоційна обізнаність, тобто вони добре орієнтуються в різновидах емоцій; проявляють співчутливість до оточуючих, здатність співпереживати і підтримувати інших в складних життєвих ситуаціях. Також в них добре розвинуті: самомотивація, що проявляється умінні контролювати власні бажання, надихати себе, спонукати в досягненні поставлених цілей; респонденти володіють знаннями та вміннями, які дозволяють їм розпізнавати емоції інших людей. Всі описані вище шкали мають високий фактор впливу на формування лідерського потенціалу в майбутніх психологів. Однак слід зазначити, що більше половини майбутніх психологів мають середній та низький рівні вміння управляти своїми емоціями, а здатність ефективно керувати власним емоційним станом є невід'ємною складовою лідерства, що обумовлює необхідність проведення розвивальної роботи з майбутніми психологами цьому напрямку.

Наступним етапом стало дослідження комунікативних та організаторських здібностей майбутніх психологів, розвиток яких у особистості позитивно впливає на прояв лідерських якостей. Отримані дані висвітлені нами на рис. 1 та 2.

За рис. 1 видно, що 40% майбутніх психологів мають високий рівень комунікативних здібностей, що проявляється в умінні легко встановлювати комунікацію з людьми, чітко формулювати та відстоювати власні думки, що

Таблиця 2

Рівні емоційного інтелекту за шкалами

	Високий	Середній	Низький
Емоційна обізнаність	50 %	25%	25%
Управління своїми емоціями	30%	50 %	20%
Самомотивація	55%	35%	10%
Емпатія	55%	25%	20%
Розпізнавання емоцій інших	55%	35%	10%

безумовно позитивно впливає на їх становлення як майбутніх психологів, але разом з тим високий розвиток комунікативних здібностей також є показником лідерства.

Однак у всіх інших респондентів переважають середній та низькі рівні, що може вказувати на те, що у цих майбутніх психологів виникають труднощі при спілкуванні з оточуючими, вони часто відчувають вагання та невпевненість у вірності своїх думок. А це має негативний вплив на прояв лідерських якостей, що є значимими для майбутніх психологів.

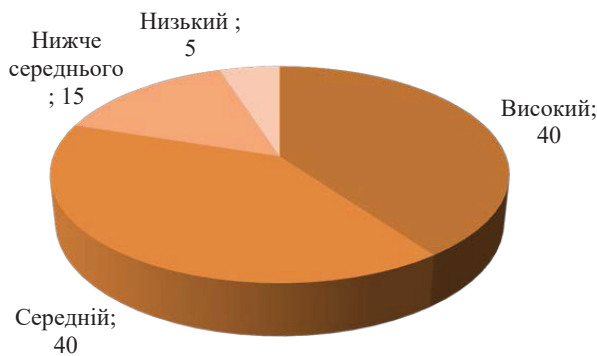

Рис. 1. Рівні комунікативних здібностей майбутніх психологів

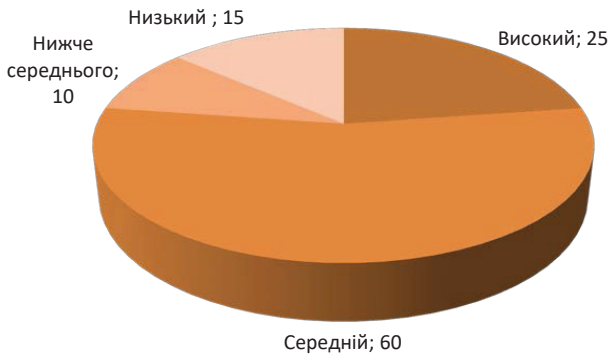

Рис. 2. Рівні організаторських здібностей майбутніх психологів

Проаналізувавши рис. 2, можна стверджувати, що рівень розвитку організаторських здібностей у більшій половині респондентів відповідає середньому рівню. Це проявляється в умінні планувати роботу, час та можливості, однак воно не відрізняється постійністю, досліджувані ще мають труднощі в баченні організації професійної діяльності, своєї особистої, так і клієнтів. Це можна пояснити тим, що вони ще продовжують вивчати специфіку роботи психолога та не мають достатньо практичного досвіду. Отже, зазначена група респондентів потребує цілеспрямованої роботи по розвитку

організаторських здібностей, високий рівень прояву яких дозволить майбутнім психологам достатньою мірою проявляти лідерські якості.

Всім відомо, що у студентському віці відбувається формування механізму цілетворення, основними проявами якого є наявність у людини певного задуму, плану життя, життєвої мети, загального досвіду свого буття, а головне – наявність цілеспрямованості, упевненості та лідерського потенціалу. Саме тому формування лідерських здібностей є невід’ємною частиною формування особистості досліджуваного віку, та для реалізації цієї задачі ми виявили рівні прояву лідерських здібностей в майбутніх психологів.

Наочно отримані результати дослідження представлено в графічному вигляді на рисунку 3.

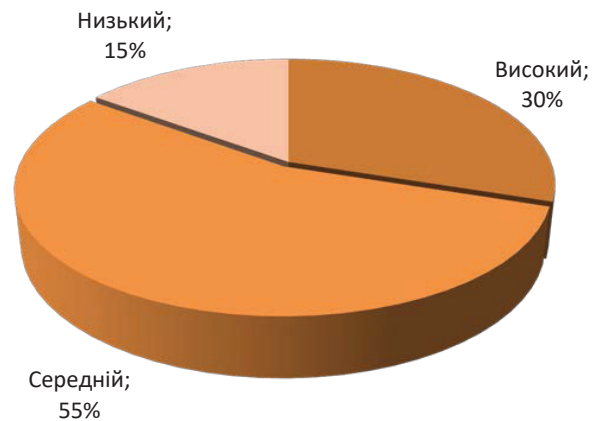

Рис. 3. Діаграма рівнів прояву лідерських якостей в майбутніх психологів

Отже, найбільші показники має середній рівень (55%) прояву лідерства, що свідчить про невпевненість переважної більшості респондентів у власних можливостях, боязнь відповідальності, відсутність мотивації займати лідерські позиції. Разом з тим значні показники також має високий рівень (30%) прояву лідерських якостей, а це є свідченням того, що в цій групі достатня кількість рішучих, вольових, цілеспрямованих студентів.

Проведене теоретичне та емпіричне дослідження вказує на необхідність розвитку лідерських якостей у майбутніх психологів, однак при цьому слід враховувати, що ефективним розвиток буде за умов врахування їхніх особистісних характеристик, створення комфортного простору для саморозкриття під час освітнього процесу, а також використання інноваційних та інтерактивних форм та методів роботи з ними (тренінги, рольові ігри, дискусії тощо) задля оволодіння психологічними знаннями щодо лідерства психолога, мотивування позитивного самосприйняття лідерських якостей майбутніми психологами, розкриття їхніх лідерських якостей, формування впевненої лідерської позиції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горецька О.В. Формування лідерського потенціалу майбутніх психологів. Development strategiest for modern education and science : Materials of the III International research and practical internet conference (February, 28, 2022) : collection of abstracts // for the general ed. Ph.D Sergii Onyshchenko. – Zdar nad Sazavou : «DEL a.s.», 2022. S. 24–27.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Vivat, 2018. 512 с.
3. Кайдалова Л., Альохіна Н., Щокіна Н. Формування лідерських якостей на основі інноваційних методів навчання. *East European Scientific Journal*. 2016. № 7. С. 34–37.
4. Підбуцька Н., Книш А., Богдан Ж., Чебакова Ю. Комунікативні властивості студентів-психологів, схильних до лідерства. *Проблеми сучасної психології*. № 3(22), 2021. С. 56–63.
5. Пономаренко О.В. Проблема лідерства в ретроспективі. URL: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_16/.
6. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова / За ред. Н.А. Побірченко. Київ : 2007. 336 с.
7. Романовський О.Г. Лідерські якості в професійній діяльності. Харків : НТУ«ХПІ», 2017. С. 143.
8. Романовський О.Г., Резнік С.М., Гура Т.В. Лідерські якості в професійній діяльності : навч. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. 143 с.
9. Семченко Н.О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2005. 215 с.
10. Тихомирова О. Виховання лідера. *Шкільний світ*. 2009. Вип. 8. С. 19–23.
11. Ягоднікова В. Виховання лідерів. *Виховна робота в школі*. 2009. № 10. С. 2–36.
12. Goldberg L.R. The structure of phenotypic personality traits. *American Psychologist*. 1993. 48(1). P. 26–34.
13. Riggio R.E. Teaching leadership: Most any psychologist can do it. *Teaching of Psychology*. 2015. № 42(4). P. 361–367.
14. Yukl G.A. Leadership in organizations. NY : Prentice Hall, 1994. 498 p.